

FORMAREA COMPETENȚEI DE COMPREHENSIUNE ȘI INTERPRETARE A TEXTULUI

Tatiana Ciorbă-Lașcu, lector superior, Universitatea de Stat din Tiraspol

Abstract: *The article reflects the hermeneutic approach of the text. There are presented and analyzed some strategies that help the reader create opportunities for organizing, interpreting and transmitting information. It points out some ways of developing students' creative capacities that focus on certain thinking operations as association and comparison.*

Key words: *text, reader, context, syntactic, semantic and pragmatic perspectives, artistic values, literary language values, figures of style, migrating idea etc.*

Conceptul de text, care este o *entitate teoretică a secolului al XX-lea*, a înregistrat o evoluție evidentă, devenind o siglă a modernității. Textul este o construcție primordială în orizontul de cunoaștere al studentului din perspectiva dezvoltării intelectului acestuia și din cea a competenței sale de *a vedea textul*. Ca mecanism și strategie educațională, abordarea pragmatică a textului este de asemenea o necesitate fundamentală, deoarece *activitatea studentului devine o continuă producție și un permanent consum de informații și semnificații*. Textul este acel construct de semnificații a cărui sferă o include pe cea a noutății și se caracterizează prin ordonare, relevanță și utilitate. Cunoașterea există în substanța textului și studentul trebuie învățat să o extragă. Sistemul cognitiv al studentului urmează să fie format prin intermediul textului astfel ca să nu rămână la un criteriu de consum simplu, ci să recurgă la operații, acțiuni și strategii de lucru cu textul. Acesta trebuie învățat *să caute în text*, în funcție de sistemul în care trebuie să fie integrată o anumită informație. Accesarea informativă a studentului duce la producerea de presupoziii în legătură cu semnificația textului, textul „vorbește” despre activitate, ocupație, evenimente, iar acestea spun, la rândul lor, ceva substanțial cititorului.

Condiția fundamentală a reușitei lecției o constituie interacțiunea dintre toate cele trei **variabile ale procesului lecturii**: *textul, cititorul și contextul* [5]

- **textul**, cu substanța sa trecută în formă, expresie a intenției autorului;
- **cititorul**, cu structurile sale cognitive (ce reunesc cunoștințele despre limbă, despre text și despre lume) și afective, dar și cu strategiile prin care constituie sens în actul lecturii;
- **contextul**, cu elementele sale de ordin psihologic (intenția de a lectura, interesul pentru text...), de ordin social (intervențiile profesorului, ale colegilor...) și fizic (timpul disponibil, zgomotele, lumina...).

Constituirea unui spațiu propriu întâlnirilor reale cu textul presupune cunoașterea celor trei componente ale triumphiului lecturii și pretinde tratarea atentă a fiecăreia.

Așadar textul este, alături de context și de cititor, unul dintre elementele „triumphiului lecturii”.

Text literar/nonliterar reprezintă o configurație lingvistică alcătuită dintr-o secvență de unități (cel mai frecvent din propoziții și fraze), coerente din punct de vedere sintactico-semantic și actualizată prin uz în procesul comunicării orale sau scrise. Deci textul poate fi

conceput din trei perspective esențiale: **sintactică**, **semantică** și **pragmatică**. Primul criteriu îl configurează drept o secvență de unități lingvistice ce formează un tot unitar datorită coeziunii (trăsătura definitorie a conceptului). Din punct de vedere semantic, unitatea textului este asigurată de coerența sa, condiție care rezumă relațiile semantice dintre componentele acestuia. A treia abordare, și cea mai recentă, consideră textul ca pe un sens de acțiune punându-se accent pe funcțiile de adaptare și de actualizare a enunțului la situația concretă (contextul) de comunicare.

Textul literar este și un pretext de a ne raporta la noi înșine, la lume, la un anumit mod de acțiune, de a ne comporta în lume. Astfel, textul literar ne poate învăța ceva despre noi înșine, despre cum trebuie să ne comportăm în lume, valorificându-l printr-o abordare hermeneutică ce presupune o implicare existențială: înțelegerea schimbă conștiința celui ce înțelege. O interpretare corectă presupune, în primul rând, descifrarea sensului literal, primordial, de bază. Hermeneutica operează pentru o ierarhizare a sensurilor și semnificațiilor textului, după profunzime și importanță. [1]

În consecință,

- interpretarea este cea care deschide ființa către sine, hermeneutica fiind o știință și o artă a interpretării;
- interpretarea nu înseamnă repetarea gestului creator, ci „revelarea structurii”;
- organism autohton, independent, intrinsec, opera cere, la descifrare, să fie „deschisă”, invită la dezvăluirea sensurilor;
- înțelegerea unui text este echivalentă cu o înțelegere de sine;
- personalizat, textul e oglinda interioară în care eul se privește pentru a se cunoaște;
- textul oferă interpretării propunerea unei lumi. Lumea operei este „realitatea universală așa cum e văzută de o persoană, e un sens personal al universului, o concepție personală a vieții.

Textul e asemenea labirintului lui Dedal: îl închide în el pe autorul sau, iar când cititorul își asumă acel text devine și el captiv." (Umberto Eco) [3]

Pentru a interpreta un text literar trebuie avute în vedere următoarele:

- *încadrarea operei literare* în contextul creației scriitorului respectiv,
- *încadrarea scriitorului în contextul literaturii* franceze/engleze, al curentului literar,
- *genul și specia literară* cărora le aparține opera; interferarea genurilor și a speciilor literare (dacă este cazul),
- *tema; motivul* (motivele); leitmotivul; ideea – analogii cu alte opere,
- *valori artistice* – **nivel stilistic** – imagini (vizuale, auditive), elemente de figurare artistică – epitete, metafore, comparații, personificări, alegorii etc. (cu exemplificări din textul literar) și efectele lor în context. Creație în versuri sau în proză, opera literară modelează realitatea prin imagini artistice, selectând, combinând, modificând limba pentru a comunica ideea și pentru a emoționa cititorul. Receptarea textului literar din perspectiva stilistică presupune descifrarea lingvistico-artistică a operei, înțelegerea cuvântului, descompunerea imaginarului artistic, pentru că scriitorul selectează, combină cuvinte și sensuri, operează devieri estetice. Analiza stilistică urmărește aspectele esențiale ale operei

sub raportul realizării expresivității, al meșteșugului cuvintelor ce capătă relief, culoare și însuflețire.

- *valori ale limbii literare* – **nivel fonetic** (spațiul geografic al scriitorului, muzicalitatea textului redată prin: onomatopee, cuvinte derivate de la acestea.

- cuvinte expresive prin sunete și volum sonor;

- asocierea sunetelor în context;

- contraste sonore;

- locul, tipul vocalelor (închise/deschise), accentuarea lor;

- ritmul;

nivel morfologic – frecvența verbelor – timpul, modul; pronumele, adjectivele,

- valori stilistice ale timpurilor și modurilor verbale (prezentul narativ, istoric, etern, imperfectul – timp al duratei, al indeterminării);

nivel sintactic (topica – propoziții, fraze, felul propozițiilor claritatea textului, logica, valori gnomice etc.);

nivelul lexical-semantic vizează:

- motive poetice/laitmotive;

- cuvinte polisemantice (arii semantice);

- valorificarea sinonimiei;

- expresii, locuțiuni cu nuanțe arhaice, regionale ale limbii;

- resursele afective ale derivării: diminutive, augmentative – îmbogățirea sensurilor prin metaforă, metonimie, sinecdocă, eufemism, ironie, hiperbolă (sensuri figurate);

- folosirea mijloacelor lexical-semantic pentru a exprima umorul, satira (jocul de cuvinte, unități neologice, paradoxul).

Concluzii privind valoarea artistică și etică a operei literare; originalitatea scriitorului și a operei comentate.

Modernizarea procesului de lucru cu textul se poate realiza atât prin aplicarea, în actul de interpretare a operei literare, a unor metode, procedee noi de lucru, cât și prin îmbogățirea celor vechi cu noi posibilități de organizare și transmitere a informației. Desigur, din diversitatea de tehnici, profesorul le va alege pe acelea care îi vor ajuta pe studenți să descifreze mai ușor semnificațiile textului artistic.

Interpretarea operelor poetice este o operație destul de dificilă, dat fiind faptul că poezia comportă o logică deosebită de cea a prozei. Diferența fundamentală între poezie și proză trebuie căutată, înainte de toate, la nivel semantic, întrucât „sensul poetic este rezultatul conlucrării, al interdependenței dintre semnificant și semnificat.” Prin urmare, natura specifică operei literare lirice conferă un statut aparte și procesului de decodare a mesajului ei. În cele ce urmează voi menționa câteva metode și procedee, ce pot fi aplicate cu succes în procesul studierii unei poezii:

1. Jocul figurilor de stil

Este un procedeu care contribuie la dezvoltarea capacităților creative ale studenților, a imaginației, având la bază asociația și compararea ca operații ale gândirii. Procedura de aplicare a tehnicii respective este următoarea:

– Se propun studenților termenii-cheie ai poeziei (ex.: poezia *Chanson d'automne* de Paul Verlaine – automne, sanglot, heure, vent, feuille).

– Studenții atribuie fiecărui cuvânt însușiri, acțiuni neobișnuite, obținând astfel sintagme inedite. Pentru a le facilita munca, profesorul le poate oferi următorul model:

suspîn (cum este?) ....., ..., ..., ...

ora (ce face?) ....., ..., ..., ...

vânt (ce fel de?) ....., ..., ..., ...

frunzele sunt asemenea .....

– Se discută, din perspectiva originalității și a conotațiilor, îmbinările de cuvinte formate („Ce semnificații comportă?”).

– Studenții selectează din operă îmbinările de cuvinte în componența cărora intră termenii-cheie cu care au lucrat până în acest moment (etc.).

– Se compară îmbinările de cuvinte alcătuite de studenți cu cele din text (sanglots longs des violons, sonne l'heure, vent mauvais etc.) („În ce măsură s-au apropiat de variantele scriitorului?”, „Care sunt asemănările, deosebirile?” etc.).

– Se descifrează conotațiile sintagmelor atestate în operă, avându-se în vedere ineditul expresiei, forța de sugestie, viziunea autorului asupra celor descrise, stările trăite, materializate în sistemul figurilor de stil.

În alte cazuri, studenții, uniți în grupuri, rezolvă sarcini de lucru diferite, cum ar fi: să găsească epitete pentru termenii-cheie ai operei propuși de profesor (grupul I), să construiască expresii metaforice cu aceiași termeni (grupul II), să alcătuiască comparații (grupul III), personificări (grupul IV). În continuare, procedura de lucru rămâne aceeași: expresiile studenților vor fi comparate cu ale scriitorului, atestate în text.

2. Pictura verbală

Pictura verbală constă în analiza poeziei într-o astfel de manieră, încât studentul ar avea parcă în față pânzele pictate în baza tablourilor desprinse din opera literară. Astfel, în desenul descris studenții vor opera cu noțiuni precum: fundal, prim-plan, plan secund, contururi, tonalități calde/reci, compoziție mono/biplanică, contrastul/asemănarea planurilor, atmosferă, stări sufletești etc.

Interpretând, bunăoară, poezia *Lacul* de Lamartine prin intermediul picturii verbale, studenții își vor imagina că au în față trei pânze, acestea corespunzând celor trei tablouri ale operei: a) *imaginea lacului*, b) *idila*, c) *nostalgia*. Întrebările profesorului vor ține tocmai de noțiunile-cheie indicate mai sus. Iată câteva dintre ele: „Ce alcătuieste prim-planul / planul secund, fundalul pânzei întâi / a doua / a treia?”, „Numiți detaliile care compun imaginea lacului, a idilei, a suferindului din iubire”, „Ce atmosferă domină în fiecare dintre aceste planuri?”, „Raportați culorile respective la stările sufletești trăite de eul liric”, „Cum sunt distribuite trăirile și cum contribuie ele la crearea atmosferei?”, „Care este rolul planului secund / al fundalului în transmiterea mesajului?”, „Ce tonalități (calde, reci) domină tabloul?”, „Comparați tonurile și atmosfera celor trei pânze. Prin ce se aseamănă / se deosebesc ele?”, „Care este motivul schimbării acestor tonalități de la o pânză la alta?”, „Ce procedeu a utilizat pictorul pentru a scoate în evidență, din punctul de vedere al stărilor de spirit create, asemănarea dintre pânza întâi și cea de-a doua, ori

deosebirea dintre pânza întâi și pânza a treia?”, „Intitulați fiecare dintre pânze”. Desigur, întrebările pot continua. Important este ca toate să-i ajute pe elevi să pătrundă în atmosfera poeziei, să înțeleagă specificul compoziției, asemănarea și contrastul planurilor celor trei tablouri, efectul armoniilor cromatice, în special în tablourile întâi și doi, rolul detaliilor în transmiterea unei stări de spirit ori a mesajului în genere.

3. Ideea migratoare

Cu ajutorul acestei tehnici studenții descifrează, mai ușor, limbajul conotativ al poeziei, pot folosi cât mai nuanțat resursele limbii, având ca element de comparare propriul text cu modelul literar. Procedul mai poate fi folosit și în cazul studierii poeziei cu vers alb ori a diferitelor figuri de stil.

Procedura de aplicare și regulile jocului respectiv sunt următoarele:

- a) sunt selectați din operă 4-5 termeni, de regulă, cei de bază (ex.: ramuri, lac, stele, durere, gând din poezia *Elévation* de Charles Baudelaire);
- b) se caută un predicat pentru ultimul cuvânt din acest șir de cuvinte (ex.: gândul se înalță);
- c) se deduce ideea din propoziția formată (în cazul nostru e cea de zbor, de înălțare);
- d) se alcătuesc propoziții noi, dezvoltate, căutându-se alte predicate pentru fiecare dintre celelalte patru cuvinte. În acest caz, vor fi respectate câteva reguli: propozițiile trebuie să exprime aceeași idee (de zbor); fiecareia dintre cele patru cuvinte e necesar să i se atribuie un sens figurat (ex.: „Ramurile își îndreaptă privirea spre soare”; „Durerea a pătruns în marea lumină” etc.);
- e) se „aranjează” cele cinci propoziții formate într-o anumită ordine, fie la voia întâmplării, fie conform unei opțiuni motivate a studentului;
- f) se implică propria subiectivitate: studentul alcătuește o ultimă propoziție (a șasea) în prelungirea ideii migratoare (de regulă, această propoziție, care poate fi dezvoltată ori nedezvoltată, are statutul unei concluzii);
- g) se intitulează textul creat;
- h) se analizează textele studenților din punctul de vedere al mesajului și al modului de transmitere a lui;
- i) se compară textele studenților cu opera literară respectivă din perspectiva mesajului (exprimă același mesaj ori diferite), a relațiilor dintre cei cinci termeni-cheie, cu alte cuvinte, a forței de sugestie pe care ei o dobândesc în urma acestor relații;
- j) se formulează concluziile pe marginea operei studiate.

4. Texte calchiate

Prin acest joc didactic studenții însușesc diferite tipuri de structuri lirice, procedee de compoziție, modalități de exprimare artistică.

Procedura de aplicare este cât se poate de simplă. Studenților li se propune, atunci când este posibil, scheletul trunchiului textual (fie înainte de studierea operei, fie în procesul de comentariu propriu-zis al ei ori la etapa de încheiere), pe care îl completează conform propriei înțelegeri și sensibilități. Astfel, poezia *Il pleure dans mon coeur* de Paul Verlaine poate sugera ideea unor texte construite pe următoarea schemă:

Il pleure dans mon coeur

Comme.....

Quelle.....,

Qui.....,

Având această schemă, studenții vor putea construi fără mari dificultăți un nou text, pe care, în continuare, ca și în cazul ideii migratoare ori al jocurilor-exerciții nominalizate mai sus, îl vor compara cu opera literară studiată, formulând concluziile de rigoare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Rouxel A., *Enseigner la littérature*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 1996, p. 20-21.
2. Irina Petraș, *Teoria literaturii. Curente literare, figuri de stil, metrică și prozodie, structura operei literare*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 2002.
3. Eco U., *Limitele interpretării*, Constanța, Ed. Pontica, 1996. p. 20.
4. Pamfil Alina, *Studii de didactică a literaturii române*. Casa Cărții de știință Cluj-Napoca, 2006.
5. Giasson J., *La compréhension en lecture Bruxelles*, De Boeck Wesmael, 1990, p. 5.